

Pratley, A. "Financial Control and Audit in the European Union". *SIGMA Paper*, no. 19 (1997): 152-.

Pylypenko, I., and Shevchuk, V. "Natsionalna systema audytu: dosvid stanovlennia ta spriamuvannia rozvytku" [The national audit system: the experience of formation and directions of development]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 3 (2008): 5-13.

Rudnytska, R., and Lesechko, M. "Metodychni pidkhody do otsinky derzhavnoho vriaduvannia v Ukraini" [Methodical approaches to evaluation of public administration in Ukraine]. *Nau-*

kovy visnyk. http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2010_5/fail/Lesech.pdf

Simony, M. "Le Controle Financier Public dans le cadre de l'Union Europeenne de son elargissement". *Revue Francaise de Finances Publiques*, no. 77 (2002).

Stefaniuk, I. B. "Metodolohichni zasady funktsionuvannia systemy derzhavnoho vnutrishnyoho finansovoho kontroliu v Ukraini" [Methodological bases of functioning of system of public internal financial control in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2011): 84-102.

УДК 657.9

ВИЗНАЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ ВАРТОСТІ КРЕДИТУ ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО ПРИБУТКОВОСТІ

© 2016 ГНЕДКОВ А. В., ПУЗАТКОВА Ю. Є.

УДК 657.9

Гнедков А. В., Пузаткова Ю. Є. Визначення справедливої вартості кредиту як записка його прибутковості

Метою статті є пошук шляхів і вивчення досвіду західноєвропейських і американських банків у встановленні справедливої ціни на кредитну послугу. Визначено, що в результаті дерегулювання банківської сфери, яке має місце в багатьох країнах, і відповідного зростання конкуренції значно скоротилася маржа банківського прибутку, одержуваного від депозитів і кредитів. Правильне встановлення процентної ставки за кредитами стає ще більш нагальним завданням. В Україні поки що не склався повноцінний ринок кредитів. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що багато підприємств, які мають потребу в кредитних ресурсах, є практично неплатоспроможними. При використуванні наявних методів оцінки кредитоспроможності позичальників банками враховується, що значна їх кількість має високий рівень заборгованості через неплатежі. Таким чином, розглянуто деякі варіанти побудови процентних ставок при видачі кредиту підприємствам і організаціям. Визначено метод, який дає банкам більшу прибутковість при мінімальній базовій ставці, а також тверде підґрунтя для доведення до відома клієнта справедливості використання тих чи інших складових комісійних зборів.

Ключові слова: платоспроможність, позиковий капітал, кредит, кредитна ставка, прибутковість, банк, конкурентоспроможність
Формул: 5. **Бібл.:** 8.

Гнедков Артур Вікторович – кандидат економічних наук, декан факультету економіки і фінансів, Донбаський державний технічний університет (пр. Перемоги, 84, Лисичанськ, 93100, Україна)

E-mail: artur.gnedkov@gmail.com

Пузаткова Юліана Євгенівна – головний бухгалтер, Донбаський державний технічний університет (пр. Перемоги, 84, Лисичанськ, 93100, Україна)

УДК 657.9

UDC 657.9

Гнедков А. В., Пузаткова Ю. Е. Определение справедливой стоимости кредита как гарантия его прибыльности

Целью статьи является поиск путей и изучение опыта западноевропейских и американских банков в установлении справедливой цены на кредитную услугу. Определено, что в результате дерегулирования банковской сферы, которое имеет место во многих странах, и соответствующего роста конкуренции значительно сократилась маржа банковской прибыли, получаемой от депозитов и кредитов. Правильное установление процентной ставки по кредитам становится еще более насущной задачей. В Украине пока не сложился полноценный рынок кредитов. Это связано, в первую очередь, с тем, что многие предприятия, которые нуждаются в кредитных ресурсах, являются практически неплатежеспособными. При использовании имеющихся методов оценки кредитоспособности заемщиков банками учитывается, что большинство из них имеет высокий уровень задолженности из-за неплатежей. Таким образом, рассмотрены некоторые варианты построения процентных ставок при выдаче кредита предприятиям и организациям. Определен метод, который дает банкам большую доходность при минимальной базовой ставке, а также твердое обоснование для доведения до сведения клиента справедливости использования тех или иных составляющих комиссионных сборов.

Ключевые слова: платежеспособность, заемный капитал, кредит, кредитная ставка, доходность, банк, конкурентоспособность.

Формул: 5. **Библ.:** 8.

Гнедков Артур Викторович – кандидат экономических наук, декан факультета экономики и финансов, Донбасский государственный технический университет (пр. Победы, 84, Лисичанск, 93100, Украина)

E-mail: artur.gnedkov@gmail.com

Пузаткова Юлиана Евгеньевна – главный бухгалтер, Донбасский государственный технический университет (пр. Победы, 84, Лисичанск, 93100, Украина)

Hnedkov A. V., Puzatkova Yu. Ye. Determining the Fair Value of Credit as a Guarantee of Its Profitability

The article is aimed at finding ways and learning from the experience of Western European and American banks as to establishing fair prices for the crediting service. It has been determined that, as a result of deregulation of the banking sector, which is the case in many countries, and of a corresponding increase in competition the margin of banking profits from deposits and credits has been significantly reduced. The correct setting of the interest rate on credits becomes even more urgent. Ukraine still doesn't have a full-fledged market for credits. This is primarily because of the fact that many companies that need credit resources are virtually insolvent. When using existing methods to assess the creditworthiness of borrowers on the part of banks, is considered that most of them have high levels of debt due to non-payment. Thus, some of the variants for determining interest rates while crediting companies and organizations are discussed. The method that gives banks greater yield at the lowest basic rate, as well as solid justification for bringing to the attention of customer equity in those or other components of the fees, have been identified.

Keywords: solvency, debt capital, credit, interest rate, yield, bank, competitiveness.

Formulae: 5. **Bibl.:** 8.

Hnedkov Artur V. – PhD (Economics), Dean of the Faculty of Economics and Finance, Donbas State Technical University (84 Peremohy Ave., Lysychansk, 93100, Ukraine)

E-mail: artur.gnedkov@gmail.com

Puzatkova Yuliana Ye. – Chief Accountant, Donbas State Technical University (84 Peremohy Ave., Lysychansk, 93100, Ukraine)

Проблема зниження можливості отримання банківського кредиту позичальником є однією з головних проблем, над якою працюють фінансисти і аналітики не тільки в Україні, а і в усьому світі. Самі ж керівники банків для збереження стійких позицій на кредитному ринку шукають нові методи та інструменти захисту від можливих втрат за кредитними операціями і розглядають вирішення питання заміни звичайних форм кредитування на менш ризиковані як головний чинник зниження кредитного ризику, а для позичальників альтернативу майже недоступним формам інвестицій. Щоб досягти якнайбільшого рівня процентного доходу, банки дуже часто нехтують головним принципом кредитної діяльності: «прибуток і ризик майже завжди знаходяться у прямопропорційній залежності». Для збереження стійких позицій на кредитному ринку банкам треба шукати найбільш ефективні методи та інструменти встановлення справедливої ціни кредиту з метою отримання прибутку та уникнення (або максимального зниження) ризику понесення збитків.

В умовах фінансової кризи, а саме – різких коливань на фондових, валютних ринках, подорожчання вартості кредитних коштів, зниження темпів попиту на товари, роботи, послуги, підприємства дуже відповідально ставляться до вибору і визначення виду та обсягу залучених позикових коштів. Питанню вартості кредиту надається менеджментом банків дуже багато уваги, бо у вирішення цього питання входить не тільки визначення рівня процентної ставки, розмір компенсаційного залишку на рахунок, комісії за видачу і оформлення кредиту тощо, а і рівень прибутку самого банку, адже процентні доходи банку складають до 85% його загальних доходів.

Проблема встановлення процентної ставки за кредитом як його ціни є, мабуть, однією з найважливіших, оскільки операції банків з надання кредитів – найоб'ємніший вид банківських операцій, який, своєю чергою, приносить і найбільший дохід, і, на жаль, найбільший «головний біль» для банкірів. Вивчення питання специфічності виконання і обліку таких операцій присвячені дослідження Войлукова А. А. [1] та Галанова В. С. [2]. Зрозуміло, що банк не може уникнути ризику, оскільки метою його діяльності є одержання прибутку. Проблема полягає саме в тому, щоб досягти оптимального співвідношення між прибутковістю і ризиковістю кредитних операцій, що проводить банк, завдяки встановленню справедливої ціни, яка б давала можливість банку отримати прибуток, а позичальнику – розраховатися з банком і отримати певний дохід від розміщення отриманого кредиту.

Мета статті – пошук шляхів і вивчення досвіду західноєвропейських і американських банків у встановленні справедливої ціни на кредитну послугу банку.

Як уже стало зрозуміло, одним із найважчих завдань у кредитуванні банками підприємств є визначення процентної ставки для кожного конкретного клієнта. Кредитор хоче встановити достатньо високу ставку для того, щоб отримати прибуток за кредитом і компенсувати всі свої ризики. Проте ставка за кредитом повинна бути також достатньо низькою для того, щоб позичальник (а дуже часто це є давній клієнт банку, який має по-

зитивну кредитну історію) міг успішно виплатити кредит і не звернувся до іншого кредитора або не вийшов на відкритий ринок.

Банківський менеджмент самостійно розраховує плановану відсоткову ставку за кредитами, дотримуючись власних інтересів і завдань, які ставлять перед ним власники банку. Однак для більшості банків ці принципи співпадають. У нерегульованому секторі банківської сфери значно скорочується маржа між середньозваженим відсотком за депозитами і кредитами, що може призвести не тільки до падіння банківського прибутку, а і до ліквідації самого банку. Тому правильне встановлення процентної ставки за кредитами стає найактуальнішою задачею сьогодення [3].

В Україні, на жаль, останнім часом майже зруйнований ринок кредитів. Це пов'язане в першу чергу з тим, що багато підприємств, які мають потребу в кредитних ресурсах, є практично неплатоспроможними. Падіння економіки і зупинка низки підприємств металургійної і вугледобувної галузей, які були найпотужнішими позичальниками, залишилися на тимчасово непідконтрольній Україні території Луганської та Донецької областей і «випали» з кола позичальників, через що зменшився загальний обсяг кредитів. На зменшення обсягів кредитів, що надаються, також значний вплив мали введення адміністрацій у ряд банків і процедура їх подальшої ліквідації. У даний час до цього додалося світове зниження цін на нафту, що дуже актуально для банків, які заробляли свої прибутки на кредитуванні клієнтів, що займалися нафтою (як, наприклад, ПАТ «Індустріалбанк»).

Знаведеного витікає, що банки, які залишилися на кредитному ринку України, ретельніше, ніж будь-коли, повинні ставитися до необхідності правильного встановлення процентних ставок з метою зниження можливих ризиків неповернення кредитів потенційними позичальниками і залучення нових позичальників, які з'являються на ринку України. Тому в даній роботі нами зроблена спроба розглянути можливість використання зарубіжного досвіду в даній області.

Кредити в Україні надаються під прості відсотки. Математично нарошена сума боргу має вигляд:

$$Rd = Ro \left(1 + \frac{nr}{360} \right), \quad (1)$$

де Ro – сума наданого кредиту, тис. грн;
 n – кількість періодів нарахування відсотків (кількість місяців кредитування);

r – процентна ставка за наданим кредитом;
 i – кількість днів у періоді нарахування відсотків (як правило, фактична кількість днів у місяці).

Те ж саме – для нарахування доходу:

$$D = (Rd - Ro). \quad (2)$$

Тут і далі у всіх формулах у цілях спрощення будемо вважати, що елемент «ставка відсотка» містить у собі необхідний розподіл:

$$C\% = \frac{C\%}{100\%}. \quad (3)$$

Прості відсотки є вигідними для банку тим, що вони:

1) надходять до банку щомісячно, рівними частинами і гарантують банку постійний і (найголовніше) планований розрахунковий дохід;

2) із зростанням числа періодів нарахування простих відсотків зростає число виплат і дохід банку (тобто чим довше строк кредиту, тим більше гарантований період отримання доходу);

3) українське законодавство не регламентує вибір періоду нарахування і сплати відсотків (щоквартально, щопіврічно, у кінці строку кредитування), бо в основу нарахування відсотків покладено ЗУ «Про оподаткування прибутку підприємств» [5], згідно з яким відсотки за користування кредитними засобами повинні нараховуватися і сплачуватися в тому періоді, у якому ними користується позичальник, тобто щомісячно.

У зарубіжній практиці нарахування простих відсотків на перше місце висувається не періодичність нарахування відсотків, а сума кожної окремої виплати [4].

Періодичність виплат простих відсотків для українських банків дозволяє або накопичувати процентні доходи до певного моменту, або розподіляти свої доходи в часі. Для позичальника різна періодичність виплат дозволяє по-різному розподіляти свої витрати, роблячи їх більш менш постійними.

Таким чином, не можна говорити про те, що кількість періодів нарахувань простих відсотків не повинна бути предметом обговорення в договірних відносинах по оплаті позик, але періодичність нарахувань відсотків все ж таки не є підсумовуючим чинником величини одержуваних доходів банку.

У зв'язку з тим, що в статті розглядається питання щодо встановлення ціни за кредитом саме банком, слід знайти ту «золоту середину», при якій і банк буде з доходом, і позичальник з помірною ціною позики. Без урахування зарубіжного досвіду встановлення вартості кредиту тут не обійтись.

Найпростіша модель встановлення ставки за кредитом за принципом «вартість плюс» [2] припускає, що процентна ставка за будь-яким кредитом встановлюється на основі таких компонентів:

1) вартість залучення відповідних ресурсів для банку;

2) банківські операційні витрати, які несе банк при наданні кредиту і здійсненні контролю за ним;

3) компенсація банку за ризик невиконання зобов'язань;

4) бажана маржа прибутку по кожному кредиту.

Тобто при відсотковій ставці за депозитами у 20% (на сьогодні для більшості банків це реальна ставка за залученими коштами), 2% банківських витрат за супроводження позики, відповідно 2% + 2% витрати за пунктами 3 і 4, маємо середню ціну кредиту:

$$r = 20 + 2 + 2 + 2 = 26\%.$$

Одним з недоліків цієї моделі є припущення, що банк точно знає свої витрати і може встановлювати ставку за кредитом без урахування чинника конкуренції з боку інших кредиторів.

Під час Великої депресії 1930-х рр. найбільші банки встановили уніфіковану ставку за кредитом, відому під назвою «прайм-рейт» (іноді звану також базовою, або довідковою, ставкою), ймовірно, найнижчу ставку, пропоновану найкредитоспроможнішим клієнтам по короткостроковим кредитах в оборотний капітал [6]. Фактична ставка за кредитом будь-якому конкретному позичальнику визначатиметься на основі такої формули:

$$r_{кр} = r_б \cdot \text{надбавка}, \quad (4)$$

де *надбавка* включає в себе премію за ризик невиконання зобов'язань, що сплачується непершокласними позичальниками, і премію за ризик, пов'язаний з терміновістю, що сплачується позичальниками, які звертаються за довгостроковими кредитами.

Знову ж таки в нашому випадку як ставка «прайм-рейт» може виступати ставка за кредитами НБУ (облікова ставка, яка станом на 01.07.2016 р. становить 16,5%), і зразковий розрахунок по даному методу виглядатиме таким чином:

$$r_{кр} = 16,5 + 5 + 5 = 26,5\%.$$

Перевагою цього методу є те, що банки можуть збільшувати або скорочувати обсяги наданих кредитів шляхом скорочення або збільшення своїх надбавок.

Розроблено дві різні формули розрахунку плаваючої прайм-рейт:

1) метод «прайм +»; ;

2) метод «прайм ×».

Наприклад, позичальнику може бути встановлена ставка у 24% по короткостроковому кредиту методом «прайм + 2» при прайм-рейт на рівні 22%. Іншим способом ставка для даного клієнта може бути встановлена на базі «прайм × 1,2»:

$$r = 16,5\% \cdot 1,2 = 19,8\%.$$

Хоча обидва ці методи можуть привести майже до одного і того ж первинного результату, як у наведеному вище прикладі, у разі, коли по кредиту встановлена плаваюча ставка, результати можуть бути і різними при зміні процентних ставок.

Так, в умовах підвищення ставок по методу «прайм ×» ставка за кредит клієнту зростає швидше, ніж ставка, встановлювана методом «прайм +». При зниженні ж ставок по позиції, що надається клієнту, зменшується швидше при використуванні методу «прайм ×». Виходячи з того, що банки при наданні кредитів обов'язково несуть ризик неповернення позики, саме за рахунок збільшення платні за ризик банки можуть або значно підвищувати, або незначно зменшувати своїм клієнтам ставки за кредитами.

Але існування ризику не обов'язково є причиною для занепокоєння. Так, В. Бобиль [8] пропонує власне економічне трактування цієї категорії: ризик – це потенційна ймовірність відхилення від запланованого економічного (фінансового) результату, що визначається за формулою:

$$r = ПВз + Нриз, \quad (5)$$

де *ПВз* – процентні витрати по залученню депозитів;
Нриз – надбавка для покриття ризику та отримання прибутку.

Отже, якщо банк може сьогодні запозичити грошові кошти населення по ставці у 20% (як уже було визначено при висвітленні методу «вартість +»), а позичальник з низьким ризиком просить про відкриття кредитної лінії, скажімо, на 10 млн грн строком на 30 днів, ми можемо надати даний кредит по ставці 20% + 5% (20% для покриття процентних витрат по залученню засобів на грошовому ринку + надбавка в 5% для покриття ризику, непроцентних витрат і досягнення прибутковості), що на 1% нижче, ніж при визначенні відсотку за методом «вартість +».

Останнім часом закордонні кредитори стали використовувати ставки «кеп» [7] – установлення верхньої межі ставки за кредитом незалежно від майбутньої динаміки процентних ставок. Таким чином, позичальнику може бути запропонована плаваюча ставка прайм-рейт + 5 при максимумі в 5% понад первинну ставку. Це означає, що у разі видачі кредиту при ставці прайм-рейт на рівні в 16,5% первинна ставка складатиме 16,5% + 5%, або 21,5%. Ставка може підвищитися тільки до 21,5% незалежно від того, яких висот досягнуть ринкові ставки протягом терміну дії кредитного договору.

Даний метод побудови ставки за кредитом може бути використаний у практиці українських банків тільки при кредитуванні клієнтів категорії оцінки позичальника «А» і «Б», тобто тільки в тих випадках, коли ризикованість кредиту достатньо низька. У такому випадку банк йде на зниження дохідності за рахунок зниження ризиковості та заохочення першокласних позичальників до активного кредитування.

Якщо прибуток банку по таких кредитах до оподаткування однозначно перекидає вартість залучених коштів, банк має схвалити рішення про кредитування й одночасно забезпечити акціонерам банку отримання прибутку [8].

Насамкінець слід звернути особливу увагу на вдосконалення кожним банком окремо своєї оцінки кредитоспроможності позичальника. Саме від якості проведеного аналізу кредитоспроможності банк може обирати той чи інший метод встановлення ціни наданого кредиту. При проведенні аналізу Інструкцій з оцінки кредитоспроможності позичальників різних банків автори звернули увагу на досить низьку частку впливу так званих «суб'єктивних» чинників на визначення класу позичальника. Вважаємо це неприпустимою помилкою менеджменту багатьох банків, які визначають ризик при наданні кредиту тільки виходячи з оцінки фінансового стану позичальника та його бізнес-плану.

ВИСНОВКИ

У даній статті було розглянуто деякі варіанти побудови процентних ставок при видачі кредиту підприємствам і організаціям. В умовах нестабільності економіки, кризи платежів, виникнення інфляційних процесів у підприємств різних форм власності все частіше виникає потреба залучення додаткових коштів для здійснення господарської діяльності та отримання прибутку. З погляду прибутковості банку вигідніше використовувати методи, що роками напрацьовувалися зарубіжними банками, зокрема це методи «кеп» і «рейнт X». Крім

того, що використання цих методів дає банкам більшу прибутковість при мінімальній базовій ставці, банк має тверде підґрунтя для доведення до відома клієнта справедливості використання тих чи інших складових комісійних зборів, що надає клієнтові впевненість у тому, що отримуваний ним кредит дійсно має обґрунтовану процентну ставку. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Войлуков А. А.** Перспективы развития региональных кредитных организаций / А. А. Войлуков // Деньги и кредит. – 2012. – № 11. – С. 12–16.
- 2. Галанов В. С.** Кредитование юридических лиц: проблемы и пути их решения / В. С. Галанов // Деньги и кредит. – 2012. – № 11. – С. 32–35.
- 3. Роуз П. С.** Банковский менеджмент / Питер С. Роуз ; пер. с англ. со 2-го изд. — М. : Дело ЛТД, 1995. – 743 с.
- 4. Волошин И. В.** Оценка банковских рисков: новые подходы / И. В. Волошин. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 216 с.
- 5.** Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94 ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 4. – Ст. 28.
- 6. Снігурська Л.** Особливості первісного визнання кредитів, наданих не за ринковою ставкою / Л. Снігурська // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 50–58.
- 7. Парасій-Вергуненко І. М.** Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2008. – 347 с.
- 8. Бобиль В.** Сучасний ризик-менеджмент у банківській діяльності: теоретичний аспект / В. Бобиль // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 28–32.

REFERENCES

- Bobyl, V. "Suchasnyi ryzyk-menedzhment u bankivskii diialnosti: teoretychnyi aspekt" [Modern risk management in banking: theoretical aspect]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 11 (2008): 28-32.
- Gadanov, V. S. "Kreditovaniye yuridicheskikh lits: problemy i puti ikh resheniya" [Loans to legal persons: problems and ways of their solution]. *Dengi i kredit*, no. 11 (2012): 32-35. [Legal Act of Ukraine] (1994).
- Parasii-Verhunencko, I. M. *Analiz bankivskoi diialnosti* [The analysis of banking activities]. Kyiv: KNEU, 2008.
- Rouz, P. S. *Bankovskiy menedzhment* [Bank management]. Moscow: Delo LTD, 1995.
- Snihurska, L. "Osoblyvosti pervisnoho vyznannia kredytyv, nadanykh ne za rynkovoiu stavkoiu" [Features initial recognition of loans granted at the market rate]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 11 (2008): 50-58.
- Voloshin, I. V. *Otsenka bankovskikh riskov: novyye podkhody* [Bank risk assessment: new approaches]. Kyiv: Elga; Nika-Tsentr, 2004.
- Voylukov, A. A. "Perspektivy razvitiya regionalnykh kreditnykh organizatsiy" [Prospects of development of regional credit institutions]. *Dengi i kredit*, no. 11 (2012): 12-16.